

Izazovi koje je identifikovala Evropska komisija u svojoj Ocjeni ERP-a 2023-2025 Bosne i Hercegovine

Tijana Stanković

Struktura prezentacije

1. Glavni izazovi sa kojima se suočava BiH
2. Ključni rezultati analize Evropske komisije o strukturnim izazovima i prioritizovanim reformama
3. Tri ključna izazova za strukturne reforme
4. Razlozi zbog kojih je Evropska komisija identifikovala 3 izazova sa osvrtom na pojedine mjere

1. Glavni izazovi sa kojima se suočava Bosna i Hercegovina

- Formulisanje državne politike je veoma otežano zbog podijeljenosti nadležnosti i nedostatka saradnje među zainteresovanim stranama u zemlji
- Kvalitet javne potrošnje i naplate prihoda je i dalje nizak.
- Biznis ambijent otežan za poslovanje i nedostaci na jedinstvenom tržištu države su ključni faktori koji dovode do (1) loših rezultata na tržištu rada, (2) kočice poboljšanja konkurentnosti i životnog standarda i (3) ometaju pripreme za zelenu i digitalnu tranziciju.
- Još uvijek preglomazna javna uprava i loše poslovanje državnih preduzeća (DP) predstavljaju ogroman teret na poreske obveznike i negativno utiču na poslovno okruženje.
- Glavni indikatori tržišta rada ističu zabrinjavajući nedostatak dinamike, sa posebno visokom stopom neaktivnosti i niskom stopom zaposlenosti.

2. Ključni rezultati analize Evropske komisije o strukturnim izazovima i prioritizovanim reformama

- Značajne strukturne slabosti u ekonomiji BiH sprječavaju napredak zemlje.
- Održive reforme su neophodne da bi se značajno poboljšao životni standard građana u Bosni i Hercegovini.
- Visoka strukturna nezaposlenost i konstantno visoka emigracija nisu posljedice samo lošeg funkcionisanja obrazovnog sistema već strukturnih slabosti:
 - lošeg ambijenta za poslovanje koji je rezultat institucionalne i ekonomske fragmentacije zemlje,
 - slabe vladavine prava i neadekvatnog i nedosljednog pravnog okvira,
 - neefikasnog načina upravljanja od strane javnog sektora.

3. Tri ključna izazova za strukturne reforme (jačanje konkurentnosti i dugoročnog i inkluzivnog rasta)

1. Povećati zaposlenost, posebno mladih, žena i ranjivih kategorija stanovništva.
2. Poboljšati poslovni ambijent i ojačati unutrašnje tržište i spremnost zemlje za zelenu i digitalnu tranziciju.
3. Poboljšati rezultate, transparentnost i odgovornost poslovanja državnih preduzeća.

3. Šta je zajednička osnova trima glavnim izazovima?

1. Borba protiv korupcije.
2. Unaprjeđenje vladavine prava.
3. Jačanje institucija uključujući i nezavisne institucije.

Evropska komisija ističe da je rješavanje ovih pitanja preduslov za jačanje konkurentnosti i uspješan ekonomski razvoj.

Zašto izazov 1: Povećati zaposlenost, posebno mladih, žena i ranjivih kategorija stanovništva?

- Veliki dio stanovništva suočava se sa socijalnom isključenošću u BiH, procjena je da 18,9% stanovništva živi ispod granice siromaštva.
- Glavni indikatori tržišta rada odražavaju ograničenu dinamiku i značajne rodne razlike, sa stopama aktivnosti i zaposlenosti žena za oko 25 pp niže od one za muškarce.
- BiH se još uvijek suočava sa velikim izazovima u postizanju rodne ravnopravnosti kako u ekonomskoj sferi tako i u svakodnevnom životu.
- Posao u kući, nedostatak pristupačnih usluga njege i druge prepreke ograničavaju žene da preuzmu plaćene poslove, nastave da se obrazuju i da se obučavaju za vještine i učestvuju u javnom životu.
- Iako je broj studentkinja i profesorica značajno porastao, neke akademske discipline i aktivnosti su i dalje pretežno muške ili ženske.

4. Razlozi zbog kojih je Evropska komisija identifikovala 3 izazova sa osvrtom na pojedine mjere

Zašto izazov 1: Povećati zaposlenost, posebno mladih, žena i ranjivih kategorija stanovništva (nastavak)?

- Pandemija COVID-19 imala je drastičan uticaj na one koji su već bili ranjiva kategorija.
- Čak i među najobrazovanijim grupama u radnoj snazi, visok nivo nezaposlenosti mladih (uključujući one koji nisu zaposleni, obrazovani ili obučeni) je rezultat patronažnog sistema i nedostatka koordinacije među institucijama.
- Zemlja se suočava sa paradoksom: kompanije ne mogu da pronađu talentovane ljude koji su im potrebni , a tržište rada se suočava sa visokom nezaposlenošću i neaktivnošću.
- Reforme koje usmjeravaju javnu službu za zapošljavanje prema klijentu su u toku, ali budžet i ljudski resursi su nedovoljni.

Reformaska mjera 5.1.1.1.

Povećanje efikasnosti tržišta rada kroz politiku efektivnog zapošljavanja i jačanje uloge posredovanja

- Dobro urađena dijagnoza stanja. Međutim, dobra namjera i uvjerenost u ispravnost mjere nisu pretočene u konkretne akcije.
- ERP 2023-2025. najavljuje namjeru da nastavi sa implementacijom garantnog fonda za mlade, sa kojim je u velikom kašnjenju shodno prošlogodišnjem Finansijskom dijalogu i potpisanom sporazumu o učešću u Program EU za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) program (ESF+).
- U ERP-u piše da će odnosi sa socijalnim partnerima biti intenzivirani, usluge za ključne korisnike poboljšane i olakšati interakcija između poslodavaca i zaposlenih. Iako su ove namjere pohvaljene, nije jasno kako će to biti praktično primijenjeno.
- Nedostatak nacionalne strategije zapošljavanja je veoma očigledan.

Zašto izazov 2:

Poboljšati poslovni ambijent i ojačati unutrašnje tržište i spremnost zemlje za zelenu i digitalnu tranziciju?

- Biznis ambijent otežan za poslovanje i nedostaci na jedinstvenom tržištu države su ključni faktori koji dovode do (1) loših rezultata na tržištu rada, (2) kočice poboljšanja konkurentnosti i životnog standarda i (3) ometaju pripreme za zelenu i digitalnu tranziciju.
- Preduzeća koja posluju na nivou cjelokupne zemlje i dalje se suočavaju sa tehničkim i administrativnim preprekama i često moraju dobijati iste licence ili dozvole u svaki entitet ili opštinu i plaćati niz različitih poreza i naknada, što ometa funkcionisanje jedinstvenog i efektivnog ekonomskog prostora.
- Saradnja i koordinacija između različitih nivoa vlasti u zemlji mora biti značajno unaprijeđena kako bi jačala jedinstvena ekonomija i bila spremna za zelenu i digitalnu tranziciju.

Zašto izazov 2:

Poboljšati poslovni ambijent i ojačati unutrašnje tržište i spremnost zemlje za zelenu i digitalnu tranziciju? (nastavak)

- ERP prepoznaje probleme u vezi sa poslovnim ambijentom i regulatornim opterećenjem. Međutim, ERP ne uključuje mjere koje mogu da odgovore na brojne izazove, niti prepoznaje osnovne probleme u vezi sa nedostatkom koordinacije između različitih nivoa vlasti.
- Ključni zakonski propisi koji se odnose na otvaranje tržišta električne energije i gasa i postavljanja ciljeva za obnovljivu energiju i energetske efikasnosti tek treba da budu usvojeni. To je potrebno da bi se osigurala zelena tranzicija i olakšale investicije, uključujući i privatni sektor.
- Poseban izazov predstavlja ispunjavanje obaveza postepenog ukidanja subvencija za uglj i uvođenja instrumenata za određivanje cijena ugljenika.
- Politički lideri i pravosudne institucije nisu uspjeli da se pozabave široko rasprostranjenom korupcijom. Čak su aktivno blokirali napredak u ovoj oblasti tokom prošle godine.
- Bosna i Hercegovina zaostaje u digitalnoj tranziciji.

Mjere koje se odnose na biznis ambijent

- Nije bilo napretka u sprovođenju prošlogodišnjih smjernica politike u ovoj oblasti.
- mjere koje uključuju izmjene poreskog režima u Federaciji kako bi se smanjio teret oporezivanja nižih nivoa prihoda postale su već dugogodišnja ambicija.
- Ove promjene vjerovatno neće donijeti dalje usklađivanje režima za preduzeća koja posluju na nivou čitave zemlje.
- Dalje mjere koje se odnose na fiskalne uređaje i podršku preduzetništvu su ograničenog uticaja i obima i ne smanjuju administrativno opterećenje za preduzeća koja posluju u oba entiteta.
- Nijedna reforma ne dolazi sa detaljnom listom akcija ili vremenskim okvirom, niti su joj troškovi adekvatno procijenjeni.

Mjere iz ERP-a koje se odnose na energetiku

- ERP se odnosi na niz ovih mjera, ali bez potrebne urgentnosti.
- Na primjer, dok ERP priznaje neophodnost zakonskog okvira električne energije i prirodnog gasa na državnom nivou, neslaganja između nivoa vlade o ovom pitanju su očigledna.
- Postoji jasnija analiza uticaja prelaska sa uglja na čistije oblike energije, ali su neke od mjera samo ponovljene i neimplementirane.
- Kao dio paketa energetske podrške za region, BiH dobija 70 mil. eura budžetske podrške od EU. Da bi u potpunosti iskoristila ovaj paket, BiH mora da ima fokusiraniji, urgentniji pristup vlasti u zelenoj tranziciji.

Mjere koje se odnose na digitalizaciju

- ERP priznaje važnost ovih reformi u pravcu digitalizacije, ali ne pruža kredibilan odgovor na izazove.
- ERP još uvijek ne sadrži jasne mjere za zakonski okvir o elektronskoj identifikaciji i uslugama od povjerenja.
- Mjere o e-upravi su isključivo za entitet Republike Srpske, a ne za cijelu zemlju. Iako mjera uključuje podršku digitalnoj transformaciji i malim i srednjim preduzećima, ipak je ograničena na jedan dio zemlje, bez adekvatne procjene troškova.

Zašto izazov 3: Poboljšati rezultate, transparentnost i odgovornost poslovanja državnih preduzeća?

- Još uvijek preglomazna javna uprava i loše poslovanje preduzeća u državnom vlasništvu predstavljaju značajan teret za poreske obveznike i negativno utiču na poslovno okruženje.
- Predimenzionirana, netransparentna i neefikasna preduzeća u državnom vlasništvu i dalje imaju veliki uticaj na ekonomiju.
- Državna preduzeća podrivaju konkurenciju, nanose štetu konkurentosti cijele zemlje.
- Državna preduzeća predstavljaju značajan teret za javne finansije zemlje.
- Kao rezultat slabih vlasničkih aranžmana i loših rezultata, BiH ima relativno nisku ocjenu o upravljanju i efikasnosti u OECD-vom Pregledu konkurentnosti za 2021.

Zašto izazov 3:

Poboljšati rezultate, transparentnost i odgovornost poslovanja državnih preduzeća? (nastavak)

- Planirane centralizovane jedinice za nadzor u preduzećima u državnom vlasništvu (koordiniraju napore vlade da prate učinak kako bi se ojačala njihova održivost) treba da odvoji nadzor od politike i od regulatornih funkcija resornih ministarstava.
- Dok zakoni djelimično predviđaju otvoren i transparentan izbor procedura, imenovanja u odbore državnih preduzeća su u praksi veoma politizovana.
- Oba entiteta bi trebalo da usvoje prijeko potrebne dokumente o vlasničkoj politici u kojima bi jasno dali obrazloženje za državno vlasništvo u tim preduzećima.
- Proces privatizacije još uvijek nije završen, a u restrukturiranju je učinjen neznatan napredak.

Mjere iz ERP-a

- U entitetu Federacije, registar preduzeća u državnom vlasništvu je na snazi i javno dostupan, ali državna preduzeća ne dostavljaju sve potrebne informacije. U entitetu Republika Srpska postoje tri odvojena registra javnih preduzeća, pri čemu su nekompletna i u smislu preduzeća i dostavljenih informacija. Entitet Republika Srpska je uspostavio centralnu nadzornu jedinicu sa tri zaposlena od marta 2023. godine i entitet Federacije je najavio svoju namjeru da učini tako, ali do sada ljudski resursi još nisu raspoređeni.
- U oba entiteta ministarstva finansija će morati da preuzmu odgovornost za praćenje i procjenu fiskalnih implikacija u vezi sa državnim preduzećima. Planovi za to postoje, a u entitetu Republika Srpska ministarstvo finansija je delegiralo jednog zaposlenog za ove zadatke.
- Državna preduzeća u strateškim sektorima kao što su transport i energetika još uvijek se odlikuju lošim i neefikasnim upravljanjem. Entitet Federacije ima za cilj privatizaciju državnih preduzeća u prerađivačkoj i rudarskoj industriji, dok su neke rudarske kompanije ušle u stečaj. Entitet Republika Srpska nastavlja sa restrukturiranjem željeznice.
- Iz centralne uprave za restrukturiranje bi se generisali standardi, analitika, tehnička pomoć i javno finansiranje, što bi proces učinilo transparentnim, sistematičnim i predvidivim. ERP priznaje potrebu i potencijalne koristi od poboljšanog upravljanja državnim preduzećima, ali iako je rad na tome počeo 2020. planovi ostaju u ranoj fazi implementacije.